

ALOHIDA TA'LIM EHTIYOJLARI BO'LGAN BOLALARNI INKLYUZIV TA'LIMDA O'QITISH TEXNOLOGIYALARI

Nabiyeva Maftuna

Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy

pedagogika universiteti

Surdopedagogika yo'nalishi magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni inklyuziv ta'limda o'qitish, funksional integrasiyada maxsus tarbiyaga muhtoj va sog'lom bola orasidagi funksional tafovut imkon qadar bartaraf etilishi, alohida yordamga muhtoj bolalarni musiqa, san'at, dramatik to'garak va sportga jalb etish foydalari, maxsus ta'lim-tarbiyaga muhtoj va me'yorda rivojlangan bolalarni o'zaro do'stlashishga, jamiyat maxsus tarbiyaga muhtoj kishilarga to'g'ri munosabatda bo'lish haqida so'z yuritiladi

Kalit so'zlar: Inklyuziv ta'lim, alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalar, funksional integrasiya, dekloratsiya, individual yondashish, jismoniy yoki ruhiy rivojlanishdagi nuqson

Inklyuziv ta'lim faoliyati dasturi maxsus ehtiyojlar ta'limi butunjahon konferensiyasida qabul qilindi. Konferensiya UNESCO hamkorligida Ispaniyada 1994 yil 7-10 iyunda o'tkazildi. Uning maqsadi davlatlar, xalqaro tashkilotlar, milliy yordam uyushmalari, nodavlat tashkilotlar va boshqa bo'limlarni maxsus ehtiyojlar

ta'limi amaliyoti, islohoti va tamoyillari bo'yicha Salamanka bayonotini hayotga tatbiq etishning islohotlari va faoliyatlari bilan tanishtirishdir. Dastur konferensiyada qatnashayotgan davlatlar tajribalari hamda Birlashgan Millatlar Tashkiloti va boshqa davlat tashkilotlari chop etgan qo'lyozmalar, maslahatlar hamda turli masalalar yechimlari, ayniqsa, maxsus tarbiyaga muhtoj shaxslar imkoniyatlarini barqarorlashtirish bo'yicha standart qoidalar asosida ishlab chiqilgan. Har bir bolaning ta'lim olish huquqi butunjahon «Inson huquqlari» deklarasiyasida qabul qilingan va butunjahon «Ta'lim barcha uchun» deklarasiyasida qayta qat'iy qayd etilgan. Agar talab etilsa, har bir maxsus tarbiyaga muhtoj shaxs o'z xohishini o'zlashtirgan ta'limiga asosan bildirish huquqiga ega.

Inklyuziv jamiyat –bu barcha fuqarolar, jumladan, nogironligi bor shaxslar, ijtimoiy jihatdan himoyaga muhtoj insonlar va boshqa zaif guruhlar teng huquq va imkoniyatlarga ega bo'lgan jamiyatdir. Bunday jamiyatda har bir inson o'z qobiliyatlarini to'liq ro'yobga chiqarishi, ta'lim, mehnat va ijtimoiy hayotda faol ishtirok etishi uchun zarur sharoitlar yaratiladi. Inklyuzivlik nafaqat nogironligi bor shaxslar uchun, balki butun jamiyatning barqaror rivojlanishi uchun ham muhimdir. Maxsus tarbiyaga muhtoj bola uyiga yaqin, o'ziga qulay ommaviy bog'cha yoki maktabga qatnaydi. U yerda asosiy ishni tarbiyachi yoki sinf rahbari amalga oshiradi. Har bir maktabgacha tarbiya muassasasida yoki maktabda maxsus tayyorlangan resurs tarbiyachi bo'lib, u guruh tarbiyachisiga maslahatlar beradi va ko'maklashadi: maxsus o'qitish uskunolari, jihozlari bilan ta'minlaydi; ota-onalar, o'qituvchilar bilan tushuntirish ishlari o'tkazadi: dars jadvali, dasturga, kerak bo'lsa, o'zgartirishlar kiritadi, ularni asoslab beradi; o'qituvchilarning malakasini oshiradi, bilim mahoratini boyitadi; sog'liqni saqlash xizmatlarini tashkil etadi, qulay psixologik muhitni yaratadi.

Jismoniy yoki ruhiy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolani oddiy bog'cha yoki maktabga joylashtirish integrasiya yo'lidagi birinchi qadamdir. Ta'lim integrasiyasining turli shakllari va darajalari mavjud. Jismoniy integrasiyada maxsus tarbiyaga muhtoj va sog'lom bola orasidagi jismoniy tafovut iloji boricha kamaytirilishi lozim. Buning uchun maxsus sinf yoki bo'lim tashkil etilishi mumkin. Funksional integrasiyada maxsus tarbiyaga muhtoj va sog'lom bola orasidagi funksional tafovut imkon qadar bartaraf etilishi kerak. Buning uchun alohida yordamga muhtoj bolalarni musiqa, san'at, dramatik to'garak va sportga jalb etish foydalidir. Ijtimoiy integrasiya ijtimoiy tafovutni kamaytirishga, maxsus tarbiyaga muhtoj va me'yorda rivojlangan bolalarni o'zaro do'stlashishga, bir-biriga hurmat bilan qarashga undaydi. Me'yorda rivojlangan bolalarni muruvvatli bo'lishga o'rgatadi. Jamiyat maxsus tarbiyaga muhtoj kishilarga to'g'ri munosabatda bo'lishi

kerak. Inklyuziv ta'limda eng katta muammo barcha bolalarni samarali o'qitishga qodir, bolalarga asoslangan, shu bilan birga, jiddiy afzalliklardan mahrum bolalar pedagogikasining «o'qitish uslubiyotini» shakllantirishdan iboratdir. Har bir bola ta'limga jalb etilishi lozim. Integrasiyalashgan jamiyatda barcha teng huquqqa ega, bu yaxlit

jamiyatdir. Inklyuziv ta'lim tufayli jamiyat integrasiyalashgan jamiyatga aylanadi. Maxsus ehtiyojlar ta'limi barcha bolalar uchun foydali bo'lgan samarali pedagogika tamoyillarini targ'ib etadi. Insonlarning turli xilda bo'lishi normal holat deb qabul qilingan va o'rganish jarayonining tabiati va bosqichlaridan kelib chiqib, bola mazkur jarayon talablariga emas, balki ushbu jarayon bola talablariga moslashtirilishi kerak. Inklyuziv ta'lim olish maxsus ehtiyojli bolalar va kuzatuvchilar o'rtasida barqarorlikka erishishning eng samarali omilidir. Oddiy sinfda ta'lim olish bolaning ta'lim yoki ijtimoiy ehtiyojlarini qondira olmasa, uning o'ziga yoki boshqa bolalarning manfaatini ko'zlagan holatlarda inklyuziv ta'limni amalga oshirish mumkin. Inklyuziv maktabni tashkil qilishning asosiy maqsadi bo'lgan ta'lim islohotining negizi bu tamoyillar hisoblanadi.

Respublikamizda olib borilayotgan barcha islohotlarning maqsadi davlatimiz kelajagiga mustahkam poydevor qurishdan iborat. Bu poydevor sog'lom, yetuk va barkamol shaxslarni tarbiyalab voyaga yetkazish natijasida yaratiladi.

Adabiyotlar:

1. Giyozovna S. K., Ilhomovna T. S. INKLYUZIV TA'LIMDA JAMIYAT REABILITATSIYASI //International Conference on Modern Science and Scientific Studies. – 2025. – C. 101-104.
2. Giyozovna, Sadirova Kamola, and Temirqulova Sarvinoz Ilhomovna. "INKLYUZIV TA'LIMDA JAMIYAT REABILITATSIYASI." *International Conference on Modern Science and Scientific Studies*. 2025.
3. Giyozovna, S. K., & Ilhomovna, T. S. (2025, March). INKLYUZIV TA'LIMDA JAMIYAT REABILITATSIYASI. In *International Conference on Modern Science and Scientific Studies* (pp. 101-104).
4. Giyozovna S. K. et al. ESHITISHDA NUQSONI BO'LGAN BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARNI IJTIMOY MAISHIY HAYOTGA YO'NALTIRISHDA KOMMUNIKATIV MALAKALARINI RIVOJLANTIRISH TEXNALOGIYALARINING NAZARIY ASOSLARI //YANGI O'ZBEKISTON, YANGI TADQIQOTLAR JURNALI. – 2025. – T. 2. – №. 7. – C. 1221-1226.

5. Giyozovna, Sadirova Kamola. "ESHITISHDA NUQSONI BO'LGAN BOSHLANG'ICH SINFI O'QUVCHILARNI IJTIMOIIY MAISHIIY HAYOTGA YO'NALTIRISHDA KOMMUNIKATIV MALAKALARINI RIVOJLANTIRISH TEXNALOGIYALARINING NAZARIY ASOSLARI." *YANGI O'ZBEKISTON, YANGI TADQIQOTLAR JURNALI* 2.7 (2025): 1221-1226.

6. Giyozovna, S. K. (2025). ESHITISHDA NUQSONI BO'LGAN BOSHLANG'ICH SINFI O'QUVCHILARNI IJTIMOIIY MAISHIIY HAYOTGA YO'NALTIRISHDA KOMMUNIKATIV MALAKALARINI RIVOJLANTIRISH TEXNALOGIYALARINING NAZARIY ASOSLARI. *YANGI O'ZBEKISTON, YANGI TADQIQOTLAR JURNALI*, 2(7), 1221-1226.